

بررسی عوامل اجتماعی موثر بر مدارای اجتماعی (مورد مطالعه: گروه های قومی ساکن اهواز)

امیرحسین زندی دره غربی^۱، شاپور بهیان^۲، رضا اسماعیلی^۳

دانشجوی دکترا جامعه شناسی گرایش گروه های اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

^۱ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه

^۲ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

چکیده

زمینه و هدف: در جوامع گذشته، تنوع فرهنگ ها، زبان و اقوام و همچنین دیگر عناصر زندگی اجتماعی کمتر بود و تحمل تفاوت ها و عقاید یکدیگر مسأله مهمی به حساب نمی آمد؛ اما با رشد و گسترش فزاینده ارتباطات در همه زمینه ها، از سویی تنوع فرهنگی، قومی، زبانی و اعتقادی بیش تر شده و از سوی دیگر، میزان تعاملات و برخورد افراد دوچندان شده است. مسأله همزیستی در تاریخ بشر، هیچ گاه به گستردگی امروز محل بحث و مناقشه نبوده است؛ زیرا آدمیان هرگز ضرورت تفاوت را چنین ملموس و گسترده به صورت رویارویی هر روزه با دیگربودگی تجربه نکرده بودند. مدارا و احترام به دیگران، عاملی است که همزیستی مسالمت آمیز افراد را ممکن می سازد. در جامعه ای که به لحاظ قومی، زبانی، مذهبی و دینی از تنوع بالایی برخوردار است، لزوم مدارابه عنوان شاخصی برای وجود تنوع اجتماعی، بیش از پیش احساس می شود. ضعف مدارا و نبود احترام به دیگران متفاوت، به ویژه از سوی افرادی که توان اجبار بیشتری در اختیاردارند (در خانواده ایرانی، پدر و بزرگ ترها)، می تواند تمایل به ترک گروه را تقویت کند و منجر به آن شود که افراد در جریان زندگی، دوری از خانواده را به زندگی در کنار آن ترجیح دهند. از سوی دیگر، دوری از خانواده، کاهش نظارت و همچنین دلسردی از خانواده می تواند یکی از مهم ترین دلایل گرایش به انحرافات اجتماعی باشد. همچنین نبود مدارا با دیگران متفاوت، در صورتی که نتوانند گروه را ترک کنند، منجر به زندگی نمایشی و عدم صداقت در تعاملات درون گروه می شود. پژوهش حاضر به بررسی عوامل اجتماعی موثر بر مدارای اجتماعی در گروه های قومی شهر اهواز پرداخته است.

روش تحقیق: روش تحقیق در این مطالعه، توصیفی و پیمایشی است که ضمن انجام عملیات میدانی از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه تحقیق حاضر قومیت های مختلف شهرستان اهواز می باشد. روش پیمایش با طراحی پرسشنامه ای که شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه شهر اهواز در آن لحاظ شده باشد انتخاب شده است. داده ها با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS-23 تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: رابطه معناداری بین دو متغیر سن و مدارای اجتماعی وجود ندارد. رابطه معناداری بین دو متغیر جنسیت و مدارای اجتماعی وجود ندارد. رابطه معناداری بین دو متغیر سطح تحصیلات و مدارای اجتماعی وجود ندارد. رابطه معناداری بین دو متغیر وضعیت تاهل و مدارای اجتماعی وجود ندارد. رابطه منفی معناداری بین دو متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی (بعد عینی) و مدارای اجتماعی وجود دارد. رابطه معناداری بین دو متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی (بعد ذهنی) و مدارای اجتماعی وجود دارد. لذا رابطه معناداری بین دو متغیر مشارکت سیاسی و مدارای اجتماعی وجود دارد. رابطه معناداری بین دو متغیر همگرایی گروهی و مدارای اجتماعی وجود دارد.

^۱ دانشجوی دکترا جامعه شناسی گرایش گروه های اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

^۲ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه

^۳ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

نتیجه‌گیری: ویژگی‌های شخصی و سطح تحصیلات افراد نمی‌تواند مدارای اجتماعی آن‌ها را پیش‌بینی و تحت‌تأثیر قرار دهد. اما متغیرهایی از قبیل پایگاه اجتماعی، مشارکت سیاسی، و همگرایی گروهی با مدارای اجتماعی رابطه دارند و باید بیشتر مورد تأکید و توجه قرار گیرند.

واژگان کلیدی: پایگاه اجتماعی-اقتصادی (بعد عینی)، پایگاه اجتماعی-اقتصادی (بعد ذهنی)، مشارکت سیاسی، همگرایی گروهی، مدارای اجتماعی.

مقدمه

در جوامع گذشته، تنوع فرهنگ‌ها، زبان و اقوام و همچنین دیگر عناصر زندگی اجتماعی کمتر بود و تحمل تفاوت‌ها و عقاید یکدیگر مسأله مهمی به حساب نمی‌آمد؛ اما با رشد و گسترش فزاینده ارتباطات در همه زمینه‌ها، از سویی تنوع فرهنگی، قومی، زبانی و اعتقادی بیش‌تر شده و از سوی دیگر، میزان تعاملات و برخورد افراد دوچندان شده است. بنابراین، تحمل عقاید و آداب و فرهنگ گروه‌های دیگر اهمیت فراوانی خواهد یافت در واقع باید گفت امروزه این تنوع تا حدی است که بدون داشتن حداقلی از مدارای اجتماعی و تحمل عقاید متفاوت و مخالف، زندگی کردن در وضعیت عادی غیرممکن خواهد شد. در ادبیات مربوط به مدارا، از واژه‌های زیادی که معادل واژه لاتین تولرانس هستند، سخن می‌رود. گروهی آن را معادل کلمه رواداری می‌دانند و جمعی دیگر آن را مدارا و کسانی دیگر آن را تحمل، گروهی آن را تسامح و تساهل یا بردباری ترجمه می‌کنند. تساهل در لغت به معنای سهل‌گرفتن، آسان‌گرفتن بر یکدیگر و به نرمی با یکدیگر رفتار کردن، رواداری و تحمل هرگونه عقیده و رفتار مخالف است اما در اصطلاح اجتماعی، به معنای مدارا کردن و خویش‌تنداری نسبت به عقاید و رفتاری است که ما با آن مخالفیم یا از آن تنفر داریم و احترام به گروه‌ها و قومیت‌های مختلف است. مدارا یا مدارای اجتماعی به معنای برخورد مناسب هر یک از اعضای جامعه با دیگر اعضای جامعه در محیط‌های اجتماعی و عمومی است که با پذیرش تفاوت‌های هر شخصی که در جامعه زندگی می‌کند، شکل می‌گیرد. مدارای اجتماعی نیازمند این است که همه اعضای جامعه در کنار یکدیگر با آسایش و بدون ترس فیزیکی یا حمله هیجانی یا خشونت اعم فیزیکی یا روانی و حیثیتی گام بر دارند. در مجموع می‌توان مدارا و تساهل و تسامح را با مؤلفه‌هایی چون وجود تنوع و اختلاف، ناخشنودی و نارضایتی، وجود آگاهی و قصد، احترام، توافق، وجود قدرت و توانایی مداخله و درنهایت، کنترل خویش‌تنداری و مهار خویش در مداخله و مقاومت ملازم و همراه دانست.

اندیشمندان زیادی به نظریه پردازی در مورد مدارا پرداخته‌اند. به عنوان مثال، هابرماس مفهوم مدارا را هم برای نظام حقوقی، تضمین‌گر تساهل و هم در مورد فضیلت اخلاقی و سیاسی در برخورد توأم با مدارا در نظر می‌گیرد. همانطوری که تاریخ تساهل در غرب نشان می‌دهد تا انقلاب فرانسه، مدارا فقط به مخاطبان متدین مربوط می‌شد. بعد از انقلاب فرانسه است که وارد حوزه‌های سیاسی و اجتماعی شده و در اصول انقلاب فرانسه، (آزادی، برابری و برادری) تجلی می‌یابد و تسامح خود، را به عنوان همتای برادری، برای کنترل خشونت‌های قومی و فرقه‌ای و سیاسی مطرح می‌کند. ولتر مقاله مدارا را در فرهنگ فلسفی خود را این‌گونه آغاز می‌کند، مدارا چیست؟ مدارا نیکترین خصلت آدمی است ما همه سستی‌ها و خطاهای بسیاری داریم. بیاییم حماقت‌های خود را بر همدیگر ببخشاییم، این نخستین قانون طبیعی است. واقعیت این است که موضوع زبان قومی و چگونگی پرداختن به آن، تنها مربوط به کشور ما نیست. بیش‌تر کشورهای جهان، با داشتن اقوام و زبان‌های متنوع و متعدد، به نوعی با این مسأله مواجه هستند. کشور ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست. حضور قومیت‌های مختلف نظیر فارس، آذری، کرد، لر، عرب و ترکمن و سایر قومیت‌ها در کنار هم، نشان‌دهنده تنوع فرهنگی و قومی کشور ایران است و به همین دلیل است که آن را جامعه چند قومی می‌خوانند. هرچند موضوع اقوام و تنوع آن در ادبیات قومی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ایران، موضوع جدیدی نیست، برخی تحولات و جریان‌های سیاسی